

פרקים ראשונים

מאה שנה ל„שאלה נכבדה“

כשכתב אליעזר בן־יהודה את מאמרו „שאלה נכבדה“ לא היה רעיון תחית עם ישראל בארצו זר ומפלא, שהרי קדמו לו הוגי־דעות, סופרים ועסקנים שהוציאוהו מגדר של משאלת־לב ותיקוה עמומה וחבוקה לאור עולם. ייחודו של בן־יהודה, הצעיר בן העשרים בימים ההם הוא, שעוד לפני הפרעות בדרום רוסיה, „הסופות בנגב“, הגיע לידי הכרה שרק דרך אחת לגאולת העם והוא — תחית ישראל על אדמת אבות. כן גם הדגיש את חשיבותה של הלשון במהפכה הלאומית ותלותה בה:

... יכול לא נוכל להחיות שפת עברית בלתי אם בארץ. אשר מספר יושביה העברים יגדל ומספר הגויים ירבה נא אפוא. מספר היהודים בארצנו השוממה. ונשיב בה את שארית עמנו על אדמת אבותיהם. נחיה נא נחיה את האמה וקחיה גם שפתו!

בן־יהודה שימש משל ודוגמה להגשמה עצמית ולקנאות לדיבור העברי לא רק לדורו אלא בעיקר לדורות המגשימים. לאנשי העלייה השנייה והשלישית. ולמחנכים של התקופה הזאת, שהנהיגו את „השיטה הטבעית“ בלימוד העברית כתפוצות ועשו אותה „שפה חיה“.

מאז המאמצים לתחייתה, שימשה העברית יסוד ומצע להשקפת־חיים ציונית־לאומית שתרבות ישראל מקורית היא אחת ממרכיביה החשובים. לא לחינם נלחמו בה מלחמת־תנופה כל שונאי ציון משלנו ומשלהם ועד היום רואה אותה המשטר הסובייטי לשון פסולה „וריאקציונית“ (אם כי בימינו נעשית במידה לא מועטה תעמולה „ריבולוציונרית“ בלשון הזאת)... כתפוצות, ובכלל זה בארצות־הברית, התכסס החינוך היהודי המעולה על הלשון העברית בבתי־הספר הדתיים־הלאומיים שרוב מחנכיהם היו אמונים על רעיון התחייה העברית. בזכות מסירותם וקנאותם ללשון ואמונתם שבתחייתה תלויים המשך קיום צורות חיינו המקוריות וגילוי כוחות היצירה החיוניים בעמנו — הגיעו לידי הישגים ניכרים בשדה החינוך בשלבים הנמוכים והעליונים.

הירידה בלימוד העברית

עובדה מעציבה היא, שדווקא מאז ייסודה של מדינת ישראל ירד מעמדה של העברית בבתי־האולפנה בארצות־הברית. לימוד הלשון ושימושה הוגבל, או הוצאו כליל מתוך כתלי בתי־הספר. כמה מן הישיבות הקטנות ובתי־הספר היומיים ושלאחר הצהרים, שקנו בעבר שם טוב לעצמם בגלל המקום החשוב שתפסה בהם העברית, לימודה ושימושה, נתנוונו או שבטלו ועברו מן העולם (ישיבת יעקב יוסף במורד העיר בניו־יורק, „עץ־חיים“ בברוקלין, ר' ישראל סלנטר בברונקס, ועוד).

חמור יותר המצב במערכת החינוך העברי העליון. בכמה מכללות ואוניברסיטות הגיעו הדברים לידי מפולת ממש. אף בתי-המדרש למורים הוותיקים, שהקימו בעבר מספר מסיימים, מהם מחנכים מסורים לחינוך העברי השלם, — תכניתם העברית נצטמקה ופסק תפקידם כבתי-אולפנה להכשרת מורים.

הסיבות הן רבות: חורבן שכונות העיר מרובות אוכלוסי ישראל, האפשרויות שנפתחו לנוער היהודי במקצועות מדע וחברה, מחסור במורים אידיאליים ומסורים, שלפנים היו מבוני החינוך העברי ומרחיביו ועוד. בחינוך הגבוה, בפרט במכללות, גורם שפגע קשה במעמד העברית בהן הוא — התכניות ללימודי היהדות, שבאו בכח הלעז ובקו ההסתגלות הנוחה ביותר לרשת את מקום העברית.

באין כתובת עברית

המחלוקה לחינוך ותרבות של הסוכנות היהודית בניו-יורק קראה הקיץ לכינוס כדי לדון על תקנת מצב העברית — „החזרת העטרה ליושנה“. אין כאן מקום לעמוד על הדברים שנשמעו בכינוס; ימים יגידו אם הריונים והרעות יתורגמו לשפת המעשה. מה שמתמיה ומצער ומשקף את מעמדה העלוב של „התנועה“ העברית באמריקה הוא, ששום מוסד, או ארגון עברי לא נקף אצבע כאשר צומצם לימוד העברית בכמה מבתי-הספר הוותיקים בניו-יורק ובערים אחרות; לא התריע כנגד קיפוח זכותה של לשוננו והמקצועות העבריים עלידי „יורשים“ זרים ולא עשה נסיון לגייס את דעת-הקהל והציבוריות היהודית להגן על כיבושי העברית בבתי-הספר היסודיים והעליונים באמריקה.

לראובן בן-יוסף — ברכה!

ברכותינו שלוחות למשורר, חברנו ראובן בן-יוסף, לרגל קבלתו את פרס ניומן מטעם ניו-יורק אינברסיטה.

בן-יוסף הוא תופעה נדירה בשירתנו העברית. על-ידי מקרי הזמן, שמשנים לעתים גורל אדם ונותבים נתיב חדש לחייו, הפך בן-יוסף בראשית צעדיו בספרות ממשורר אנגלי למשורר עברי. המהפכה בחייו נסתייעה בתכונות נפשו: עקביות והכרה מוחלטת שהדרך אשר התייצב עליה היא שתליכו אל התכלית המיועדת. אולם לא בגלל נדירותו זכה בפרס, כי-אם בשל ייחודו והישגיו בשירה העברית, שירו הוא אמיתו. השירה היא ביטוי נפשי לו הנובעת מתוך דחפים ורגשות פנימיים-יסודיים, מתוך עצם החוונה האישית שלו. גם כשמתפעמים בה הדים קדומים ורחשים לאומיים-היסטוריים, הם מתקשרים בעיקר בתגובה החיה והערה למאורעות בימינו, רשמים ומעשים שהמשורר מעורב בהם, פועל ונפעל על ידם.

כמשורר „ההן“, בן-יוסף הוא נאמן לעצמו. לכאורה הפשטות היא סימן מובהק של שירתו אשר לאמצעי ההבעה והתבניות הצורניות, אולם יש בה, גם בפשטות הזאת, הרבה מן המרומז והיא מפתיעה בציור המוחש ובדימוי הסימלני. בן-יוסף לא קלט את כלי שירתו העברית והרוח המחיה אותה „מן האויר“, כי-

אם שאב שאיבה עמוקה ורווייה ממקורותינו, שהעשירו וגיוונו את לשונו ואת תכני שירתו. זיקה לו לא רק לתנ"ך אלא גם לספרות המדרשית-האגדית-הפרשנית ולשירתנו בימי הבינים ואותותיה ניכרות ביצירתו.

על כלל שירתו של בן-יוסף והסיפורת שלו, עוד ידובר, על תכניהן ומסגרותיהן. כאן ברצוננו לעורר תשומת-לב קוראינו לצרור שיריו „מכתבים לאמריקה“ (באוסף „צהרים בירושלים“), שאין כמותם לביטוי פיוטי-אמנותי לבעיות משפחה יהודית מתבוללת באמריקה ולטלטלת המשורר מחיקה, חיק הטמיעה, לחיי יצירה עברית על אדמת אבות.

ח. ל.